

Summary

The Balkans in Ukraine. Bulgarians, Gagauzes, and Albanians from Budjak

Wojciech Lipiński, *Introduction. Getting to know Budjak*

This book is an effect of ethnographic fieldwork research conducted in 2008–2010 by myself and a group of students from the Institute of Ethnology and Cultural Anthropology at the University of Warsaw in the Ukrainian region of Budjak (specifically, the Bolhrad District, Odessa Province). Since 2009, the research was carried out within the grant No. N N109 313537 („Ethnic and Confessional Diversity in Budjak, Ukraine”) from the Ministry of Science and Higher Education. We focused our investigation on the ethnic diversity of present-day Budjak, with its inhabitants of predominantly Balkan origin, as well as the conditions shaping the identity of Budjaks Bulgarians, Gagauzes and Albanians.

Wojciech Lipiński, *The Transdanubian settlers. Balkan expatriates in multi-ethnic Budjak*

Organized settlement of Balkan population in what is now the south of Ukraine dates back to mid-18th century. The biggest wave of migration took place in the first half of the 19th century, when thousands of inhabitants of today's Bulgaria settled in Bessarabia, a region annexed by Russia in 1812. They were assigned land in the south of the region, in Budjak, where so-called Transdanubian settlers colonies were established in 1819. The article presents the history of Balkan settlements in Budjak and the circumstances in which migrants acquired their favourable status of foreign colonizers. It analyses the ethnic diversity of Transdanubian settlers and relations between Bulgarians, Gagauzes and Albanians in the context of existing ethnic composition of southern Bessarabia. The paper also outlines the key tendencies in the transformations of these groups identities in their connection, inter alia, with the state affiliation of Budjak, which changed repeatedly in the course of the 20th century.

Alexandr Ivanovich Ganchev, *Bulgarian settlers in a new reality of early 19th century southern Bessarabia*

The thousands of Bulgarian settlers who arrived in southern Bessarabia in early 19th century were faced with the task of accommodating to a new reality. The article discusses the process of their adaptation to the conditions they encountered: a new natural and ethnic environment, economic circumstances, as well as legal and administrative rules. This initial stage of adaptation, which concluded in mid-19th century, required an alteration of some of the socio-economic principles they brought from Bulgaria to their current circumstances, thus laying the foundations of local specificity and distinctiveness of Bessarabian Bulgarians.

Iga Cichoń, *A geography of identity. History, boundary changes and ethnicity in Budjak*

The complicated history of Budjak, including most importantly the changes in its political affiliation, has co-shaped the identity of Transdanubian settlers and their descendants. Up until now, in the narratives of the Bolhrad District inhabitants one can trace what might be called a „geography of identity” – multiplicity of references to various – former and existing – states, political systems, cultures, and geographical regions. The article describes the elaborate network of such references, emphasizing its importance for the identity of the inhabitants of the Bolhrad District.

Urszula Kamińska, *Bessarabian Bulgarians and Bulgaria proper*

In the course of the first decades after their resettlement, Budjak Bulgarians maintained close contacts with their homeland. The second half of the 19th century saw a gradual deterioration of those links, and the political turmoil of the following century severed the isolation of Bessarabian Bulgarians from Bulgaria. Relations were permanently re-established in independent Ukraine and due to their intensity have since been one of the major factors shaping the identity of Bulgarian diaspora in Budjak. The article presents the character of contemporary Budjak Bulgarians relationships with and perception of the homeland of their ancestors.

Weronika Polkowska, *School and national identity in a multicultural community, as exemplified by Bulgarians in the Bolhrad District, Ukraine*

One of the areas of Bulgarians support for its Ukrainian diaspora is education. Bulgarian is taught in many schools in the Bolhrad District,

most notably G.S. Rakovsky Gymnasium in Bolhrad, which has shown great merit in promoting Bulgarian language and culture among the local youth. At the same time, however, instruction in schools is, at least formally, carried out in Ukrainian, and the curriculum is set by the state and thus deals with Ukrainian history and culture. Due to the role schools play in the formation of young people in Budjak, all the above factors come to shape Bessarabian Bulgarians identity. The article analyses these questions taking as its point of departure statements by teachers and parents of pupils from schools in Bulgarian-populated regions of the Bolhrad District.

Zuzanna Więckowska, *Memory and commemoration. Resettlement in stories told by Bulgarians and Gagauzes from Budjak*

Present-day areas of dense Bulgarian and Gagauz population in Budjak are a result of resettlements from Bulgaria. Modern inhabitants of the region preserve in various ways the memory of these experiences, which date back two centuries. The article presents the resettlement stories collected during ethnographic fieldwork, pointing out to the ways and forms of commemorating the events they relate. The narratives about the times of resettlement, constructed on the basis of knowledge of various origin, have been analysed as elements of collective memory as well as a part of local system of common knowledge.

Mateusz Kłos, *On a rough friendship between two nations. An analysis of Bulgarian-Gagauz relations in Budjak*

Bulgarian and Gagauz migration to Budjak, though concurrent, usually led to separate settlements. Even when multi-ethnic villages were established, Bulgarians and Gagauzes inhabited separate parts of the village. The relative isolation was further deepened by the fact that both diasporas strove to observe the rule of endogamy. This situation began to change only as late as around mid-20th century. The article describes the development of Gagauz-Bulgarian relations since that time. The author emphasises the disappearance of former spatial boundaries and progressing blending of ethnicities, while pointing out to the permanence of the stereotypes which work to sustain ethnic boundaries.

Jacek Czerwiński, *The usage of the Gagauz language and its significance for Gagauz identity in Budjak, Ukraine*

Bulgarians and Gagauzes were brought closer to each other by common religion and numerous cultural similarities. What separated

the latter was their Turkic language. The article discusses various spheres of usage of the Gagauz language in today's Bolhrad District as well as its significance for the identity of Budjaks Gagauzes.

Alina Kaczmarek, *Albanians in Zhovtnevoye. Ethnicity and its contexts*

The village Zhovtnevoye is home to the only Albanian community in Budjak. As the rest of the region, the village is multi-ethnic, with Albanian population preserving their distinctiveness alongside Bulgarians and Gagauzes. The article describes what being Albanian means in today's Zhovtnevoye; in which contexts ethnicity becomes an important component of everyday interactions and when it tends to be ignored; and how the identity of Budjaks Albanians gets shaped in their multi-ethnic environment.

Зміст

Балкани в Україні. Болгари, гагаузи і албанці з українського Буджака

Войцех Ліпінський, *Введення – знайомлячись з Буджаком*

Ця книга є результатом польових етнографічних досліджень, що проводилися в українському Буджаку (Болградський район Одеської області) з 2008 року, спільно з групою студентів Інституту етнології і культурної антропології Варшавського університету. З 2009 року дослідження реалізовувалися у рамках гранту Міністерства науки і вищої освіти номер Н Н109 313537 «Етнічне і релігійне розмаїття українського Буджака». Предметом нашого зацікавлення було етнічне розшарування мешканців сьогоднішнього Буджака, які походять з Балкан, а також умови, в яких формується сучасна ідентичність тамтешніх болгар, гагаузів і албанців.

Войцех Ліпінський, *Задунайські переселенці – вихідці з Балкан у поліетнічному Буджаку*

Початки організованих переселень з Балкан на південні землі сьогоднішньої України сягають середини XVIII століття. Найбільші міграції мали місце в першій половині XIX століття. Тисячі мешканців сьогоднішньої Болгарії в ті часи мігрували в Бесарабії, яка в 1812 році опинилася у складі Росії. На півдні Бесарабії, в Буджаку, для них було виділено землі, на яких у 1819 році було створено так звані колонії задунайських переселенців. У статті представлена історія заселення Буджаку вихідцями з Балкан, а також обставини отримання ними вигідного статусу зарубіжних колоністів.

На фоні національної структури південної Бесарабії була обговорена етнічна різноманітність задунайських переселенців і взаємини між болгарами, гагаузами і албанцями.

Були також окреслені найважливіші тенденції в змінах ідентичності цих етнічних груп, що пов'язані, між іншим, з частими у XX сторіччі змінами державної приналежності Буджака.

Олександр Иванович Ганчев, *Болгари-переселенці в новій реальності південній Бесарабії в першій половині XIX століття*

Тисячі болгарських поселенців, що прибули на початку XIX століття до Бесарабії, мусили віднайти себе в новій реальності. У статті представлено процес адаптації переселенців до умов, які вони застали на місці. У Буджаку новоприбулі зіткнулися з новим природним середовищем, іншим етнічним оточенням, іншими господарсько-економічними умовами і юридично-адміністративними правилами. Початковий етап адаптації, який закінчився в середині XIX століття, вимагав від болгар допасування певних принципів їхнього суспільно-економічного життя до нових умов. Таким чином створилися підвалини місцевої специфіки і відокремленості групи бесарабських болгар.

Іра Ціхонь, *Географія ідентичності. Історія, зміни кордонів і етнічність у Буджаку*

Складна історія Буджака, і, перш за все, зміни його політичної приналежності вплинули на формування тотожності задунайських переселенців і їхніх нащадків. Також і в сучасному наративі мешканців Болградського району можна побачити своєрідну «географію ідентичності» – велику кількість посилянь на різні, існуючі колись і нині держави, політичні системи, культурні кола і регіони. У статті представлено складну мережу таких посилянь, вказуючи на їхнє значення для самосвідомості мешканців Болградського району.

Уршуля Камінська, *Бесарабські болгары та Болгарія*

Упродовж декількох перших десятиріч після переселення болгары з Буджака підтримували контакти з країною походження. У другій половині XIX століття ці безпосередні звязки з Болгарією почали зникати, а політичні потрясіння останнього сторіччя поглибили ізоляцію бесарабських болгар від впливів Болгарії. Стосунки з правітчизною були остаточно відновлені за часів незалежної України, а їхня інтенсивність дозволяє вважати їх одним з найважливіших чинників, які сьогодні формують ідентичність болгарської діаспори в Буджаку. У статті представлено характер сучасних відносин бесарабських болгар з Болгарією і їхнє сприйняття прабатьківщини.

Вероніка Польковська, *Школа і національна самосвідомість у полікультурній спільноті. На прикладі болгар з Болградського району в Україні*

Сферою, в якій Болгарія підтримує своїх українських співвітчизників, є, між іншим, освіта. У багатьох школах Болградського району викладається болгарська мова, а особливі заслуги в наближенні молодому поколінню болгарської культури і мови має Болградська гімназія ім. Г.С. Раковського. Навчання в школах відбувається одночасно, принаймні формально, по-українськи, а школи реалізують державну програму, в рамках якої переказується зміст, пов'язаний з історією і культурою України. Все це призводить до того, що школи відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні ідентичності молодого покоління бесарабських болгар. У статті ця проблематика представлена через призму висловлювань вчителів і батьків дітей, котрі ходять до шкіл у болгарських місцевостях Болградського району.

Зузанна Венцковська, *Память і увіковічення. Переселення в розповідях болгар і гагаузіуджака*

Нинішні місця компактного проживання болгар і гагаузів в Буджаку виникли внаслідок масових переселень з Болгарії. Память про події двохсотрічної давнини зберігається нинішніми мешканцями регіону в різний спосіб. У статті представлено зібрані в процесі польових досліджень розповіді про переселення, а також показано способи і форми увіковічення тих подій. Оповідання про часи переселення, сформовані на підставі знань з різних джерел, були потрактовані як елементи колективної пам'яті, що одночасно є складовою локальної системи загальних знань.

Матеуш Клос, *Про шорстку дружбу двох народів. Аналіз болгарсько-гагаузьких стосунків в Буджаку*

Як відомо, до Буджака разом з болгарами прибували також гагаузи. На місці вони намагалися поселитися окремо, а якщо з'являлися поліетнічні села, то болгари і гагаузи займали окремі їхні частини. Відносну ізоляцію зміцнювало також прагнення до збереження подружньої ендогамії. Ця система взаємин почала змінюватися приблизно в середині минулого століття. У статті представлено те, як від того часу відбувається формування болгарсько-гагаузьких відносин. Автор звертає увагу на зникання старих просторових меж і прогресуюче етнічне змішування,

водночас зауважуючи стійкість стереотипів, що підтримують етнічні кордони.

Яцек Червінський, *Функціонування гагаузької мови і її значення для самосвідомості гагаузів українського Буджака*

Спільна релігія і багато схожих рис в культурі зближували гагаузів з болгарами. Натомість, їх чітко відрізняла мова, що належить до тюркської мовної сім'ї. У статті показано різні сфери функціонування гагаузької мови в нинішньому Болградському районі, а також її значення для ідентичності тамтешніх гагаузів.

Аліна Качмарек, *Albanwi в Жовтневому – контексти етнічності*

Село Жовтнєве – це єдине місце компактного проживання албанців в українському Буджаку. Так як і цілий регіон, це – поліетнічна місцевість, албанці зберегли тут свою окремішність, будучи сусідами болгар і гагаузів. У статті показано, що означає сьогодні бути албанцем в Жовтневому, в яких контекстах етнічність стає важливою складовою щоденних взаємних контактів, а коли ігнорується, а також, як формується самосвідомість тамтешніх албанців в поліетнічному оточенні.

Балканы на Украине. Болгары, гагаузы и албанцы с украинского Буджакаэ

Войцех Липинский, *Введение – знакомься с Буджаком*

Эта книга является результатом полевых этнографических исследований, которые велись в украинском Буджаке (Болградский район Одесской области) с 2008 года, совместно с группой студентов Института этнологии и культурной антропологии Варшавского университета. С 2009 года исследования реализовывались в рамках гранта Министерства науки и высшего образования номер N N109 313537 «Этническое и религиозное разнообразие украинского Буджака». Предметом нашей заинтересованности было этническое расслоение жителей сегодняшнего Буджака, выходцев с Балкан, а также условия, в которых формируется современная идентичность местных болгар, гагаузов и албанцев.

Войцех Липински, *Задунайские переселенцы – выходцы с Балкан в полиэтническом Буджаке*

Начало организованных переселений с Балкан на южные земли сегодняшней Украины было положено в середине XVIII века. Крупнейшие миграции датируются первой половиной XIX века. Тысячи жителей сегодняшней Болгарии в те времена мигрировали в Бессарабию, которая в 1812 году оказалась в составе России. На юге Бессарабии, в Буджаке, им были выделены земли, на которых в 1819 году были образованы так называемые колонии задунайских переселенцев. В статье представлена история заселения Буджака выходцами с Балкан, а также обстоятельства получения ими выгодного статуса зарубежных колонистов.

На фоне национальной структуры южной Бессарабии обсуждается этническое расслоение задунайских переселенцев и взаимоотношения между болгарами, гагаузами и албанцами.

Были также начертаны важнейшие тенденции в измененлях идентичности этих этнических групп, связанные, в частности, с

частыми в XX веке изменениями государственной принадлежности Буджака.

Александр Иванович Ганчев, *Болгары-переселенцы в новой реальности южной Бессарабии в первой половине XIX века*

Тысячи болгарских поселенцев, прибывших в начале ЧИЧ века в Бессарабию, должны были найти себя в новой реальности. В статье представлен процесс адаптации переселенцев к условиям, которые они застали на месте. В Буджаке новоприбывшие столкнулись с новой средой, иным этническим окружением, иными хозяйственно-экономическими условиями и юридически-административными правилами. Начальный этап адаптации, который закончился в середине ЧИЧ века, требовал от болгарприспособления определенных принципов их общественно-экономической жизни к новым условиям. Таким образом создались основы местной специфики и обособленности группы бессарабских болгар.

Ига Цихонь, *География идентичности. История, изменения границ и этничность в Буджаке*

Сложная история Буджака, и, прежде всего, изменения его политической принадлежности повлияли на формирование идентичности задунайских переселенцев и их потомков. Также и в современном нарративе жителей Болградского района можно увидеть своеобразную «географию идентичности» – большое количество упоминаний о различных, существовавших когда-то и сейчас государствах, политических системах, культурных кругах и регионах. В статье представлена сложная система таких упоминаний, акцентируется внимание на их значение для самосознания жителей Болградского района.

Уршуля Каминска, *Бессарабские болгары и Болгария*

На протяжении нескольких первых десятилетий после переселения болгары с Буджака поддерживали контакты со страной своего происхождения. Во второй половине XIX века эти непосредственные связи с Болгарией начали исчезать, а политические потрясения последнего столетия углубили изоляцию бессарабских болгар от влияния Болгарии. Отношения с прародиной были окончательно восстановлены во времена независимой Украины, а их интенсивность позволяет считать их одним из важнейших факторов, которые сегодня формируют идентичность болгарской диаспоры в Буджаке. В статье представлены характер

современных отношений бессарабских болгар с Болгарией и их восприятие прародины.

Вероника Польковска, *Школа и национальное самосознание в поликультурном сообществе. На примере болгар с Болградского района в Украине*

Сферой, в которой Болгария поддерживает своих украинских соотечественников, в частности, является образование. Во многих школах Болградского района преподается болгарский язык, а особые заслуги в приближении болгарской культуры и языка молодому поколению имеет Болградская гимназия им. Г.С. Раковского. Обучение в школах проводится одновременно, по крайней мере формально, по-украински, а школы реализуют государственную программу, в рамках которой передается содержание, связанное с историей и культурой Украины. Это приводит к тому, что школы играют чрезвычайно важную роль в формировании идентичности молодого поколения бессарабских болгар. В статье эта проблематика представлена через призму высказываний учителей и родителей детей, которые ходят в школы в болгарских местностях Болградского района.

Зузанна Венцковска, *Память и увековечение. Переселения в рассказах болгар и гагаузов с Буджака*

Сегодняшние места компактного проживания болгар и гагаузов в Буджаке возникли вследствие массовых переселений из Болгарии. Память о событиях двухсотлетней давности сохраняется нѣшними жителями региона различными способами. В статье представлены собранные в процессе полевых исследований рассказы о переселениях, а также показаны способы и формы увековечения тех событий. Рассказы о временах переселений, сформированные на основании знаний из различных источников, рассматривались как элементы коллективной памяти, которая одновременно является составной локальной системы общих знаний.

Матеуш Клос, *О жесткой дружбе двух народов. Анализ болгарско-гагаузских отношений в Буджаке*

Как известно, в Буджак вместе с болгарями прибывали также гагаузы. Будучи на месте они пытались поселиться отдельно, а если возникали полиэтнические села, то болгары и гагаузы занимали различные их части. Относительную изоляцию укрепляло также стремление к сохранению супружеской эндогамии. Эта

система взаимоотношений начала меняться примерно в середине прошлого века. В статье представлено то, как с тех пор происходит формирование болгарско-гагаузских отношений. Автор обращает внимание на исчезновение старых пространственных границ и прогрессирующее этническое смешивание, одновременно замечая устойчивость стереотипов, поддерживающих этнические границы.

Яцек Червинский, *Функционирование гагаузского языка и его значение для самосознания гагаузов украинского Буджака*

Общая религия и много похожих черт в культуре сближали гагаузов с болгарами. С другой стороны, ярким различием был язык, принадлежащий к тюркской языковой семье. В статье показаны различные сферы функционирования гагаузского языка в нынешнем Болградском районе, а также его значение для идентичности местных гагаузов.

Алина Качмарэк, *Албанцы в селе Жовтневое – контексты этничности*

Село Жовтневое – это единственное место компактного проживания албанцев в украинском Буджаке. Как и целый регион, это – полиэтничная местность, здесь албанцы сохранили свою обособленность, соседствуя с болгарами и гагаузами. В статье показано, что сегодня значит быть албанцем в селе Жовтневое, в каких контекстах этничность становится важной составляющей ежедневных взаимных контактов, а когда игнорируется, а также, как формируется самосознание местных албанцев в полиэтничном окружении.